

*Голові разової спеціалізованої вченої
ради PhD 10007
Хмельницького
національного університету
д.е.н., професору Дисі М.В.*

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента – доктора економічних наук, професора, професора кафедри міжнародних економічних відносин Хмельницького національного університету **Васильківського Дмитра Миколайовича** на дисертаційну роботу **Шевченко Лілії Вікторівни** на тему **«Моделювання процесів управління іноземними інвестиціями»** подану до разової спеціалізованої вченої ради Хмельницького національного університету на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 – Економіка.

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з напрямками науково-дослідних робіт

Сучасні виклики, з якими стикається економіка України – від постконфліктної відбудови до глобальних ринкових перетворень – обумовлюють гостру потребу в ефективних підходах до управління іноземними інвестиціями. Високі ризики, правова нестабільність, структурні зрушення потребують нових моделей управлінських процесів, що здатні врахувати специфіку залучення капіталу в умовах нестабільності. Зокрема, швидка трансформація керівних моделей, цифровізація економічних інструментів, зростання вимог до прозорості та регуляторної зрілості – усе це формує критичну масу питань щодо оптимізації інвестиційних процесів.

Таким чином, у цьому контексті є нагальна потреба побудови адаптивної моделі управління потоками іноземного капіталу, яка враховує не тільки макроекономічні чинники, але й ризики, регуляторні механізми, регіональні специфіки та механізми стимулювання інвесторів. Підходи, закладені в

дисертаційному дослідженні Шевченко Л.В., спрямовані на теоретичне обґрунтування й практичну реалізацію процедур моделювання процесів залучення і управління іноземними інвестиціями в умовах зростаючої складності економічного середовища.

Тематика роботи є своєчасною й важливою як для розвитку інвестиційної економіки, так і для вдосконалення стратегій державного та регіонального рівня. Вона відповідає сучасним науковим напрямам, що виникають із потреби посилити роль іноземних інвестицій у сталому розвитку, модернізації інфраструктури, забезпеченні енергетичної безпеки та технологічного оновлення.

Крім того, дисертація Шевченко Л.В. логічно пов'язана з темою НДР Хмельницького національного університету. Вона продовжує та розвиває підходи, які були досліджені в рамках держбюджетної теми: «Моделювання стратегій безпечного розвитку інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем» (номер держреєстрації 0122U001212), де авторкою розроблено науково-методичні рекомендації щодо дослідження інвестиційної привабливості підприємств. Цей напрям узгоджується з дослідженнями, які зосереджуються на ключових факторах, що впливають на інвестиційну привабливість – таких як макроекономічна стабільність, рівень регуляторної прозорості, ефективність правового захисту інвесторів тощо

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки й рекомендації, викладені у дисертаційній роботі Шевченко Л.В., є ґрунтовно обґрунтованими та надійно підтверджені аналітичною аргументацією. Авторка спирається на широкий теоретико-методологічний базис, який включає дослідження провідних науковців в галузі інвестиційної теорії, моделювання, макроекономічного аналізу та державного регулювання іноземних капітальних потоків.

Емпірична база дослідження представлена аналізом статистичних даних міжнародних організацій, державних органів та окремих суб'єктів. Зокрема, дослідження оперує офіційними показниками Світового банку, державних статистичних служб України, а також власними авторськими обробками даних і класифікаціями факторів, що впливають на стан інвестиційного клімату й ефективність інвестиційного впливу.

Методологічна структура роботи включає комплекс загальнонаукових і спеціальних інструментальних засобів: системний підхід, моделі факторного аналізу, кореляційно-регресійний аналіз, класифікаційні методи, структурування якісних та кількісних чинників, а також елементи кібернетичного підходу до управління процесами іноземного інвестування. Використання цих методів забезпечило чітку аргументаційну основу й внутрішню логічну послідовність в представленні наукових висновків.

Значущим підтвердженням достовірності отриманих результатів є апробація розроблених моделей та висновків в рамках виступів автора на наукових конференціях. Також авторка опублікувала ключові результати у фахових виданнях з міжнародними індексами, що підсилює довіру до методологічної цінності розробок.

Практична значимість сформульованих висновків оцінюється через можливість їхнього впровадження у діяльності підприємства для оцінки його інвестиційної привабливості для іноземних інвесторів. Така практична спрямованість підтверджує цінність дисертації як науково-прикладної праці.

Результати дисертаційного дослідження використані в навчальному процесі кафедри економіки, аналітики, моделювання та інформаційних технологій в бізнесі Хмельницького національного університет при підготовці і викладанні курсу лекцій з предметів «Економіко-математичні методи та моделі», «Інформаційні системи у професійній діяльності» «Система міжнародних економічних відносин»

Отже, ступінь наукової обґрунтованості, достовірності та загальна практична спрямованість дисертаційної роботи Шевченко Л.В. повністю

відповідають критеріям, що висуваються до кваліфікаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії.

Зміст дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Лілії Шевченко є логічно структурованим дослідженням, присвяченим моделюванню процесів управління іноземними інвестиціями. Вона складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів (із висновками до кожного з них), загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг дисертації викладений на 282 сторінках машинописного тексту. Обсяг основного тексту складає 147 сторінок, у тому числі 23 таблиці, 12 рисунків, список використаних джерел нараховує 243 найменування і викладений на 27 сторінках та 15 додатків, які розміщені на 95 сторінках.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету і основні завдання роботи, окреслено об'єкт і предмет дослідження, використані методи, а також викладено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі представлено теоретико-методичні засади управління іноземними інвестиціями. Здійснено ґрунтовний аналіз економічної сутності «інвестицій», причому автор розширює трактування цього поняття шляхом введення категорії *«ефект досягнення мети»*, що характеризує результативність капіталовкладень у досягненні нематеріальних цілей. На основі такого підходу запропоновано нову класифікацію видів інвестицій за критерієм ефективності (від високоефективних до неефективних). Також систематизовано фактори, що впливають на прямі іноземні інвестиції, та проведено огляд наукових підходів до їх класифікації. Окрему увагу приділено законодавчому регулюванню інвестиційної діяльності в Україні та зарубіжному досвіду управління процесами залучення іноземного капіталу. На нашу думку, у цьому розділі автору вдалося всебічно окреслити концептуальні

основи дослідження і обґрунтувати необхідність урахування поряд з економічними також організаційних та психологічних чинників інвестиційного процесу.

У другому розділі проведено аналіз сучасного стану та тенденцій прямого іноземного інвестування в економіку України. Детально розглянуто динаміку надходження іноземних інвестицій за тривалий період, що дозволило виявити нерівномірність їх притоку, зумовлену нестабільністю розвитку української економіки та зовнішньоекономічних умов. Проаналізовано галузеву і територіальну структуру іноземних інвестицій; встановлено, що значна частка вкладень надходить через офшорні юрисдикції (фактично реінвестується вітчизняним капіталом), а найбільш привабливими для іноземних інвесторів є сфера послуг (у тому числі фінансова) та окремі промислові регіони (м. Київ, Дніпропетровська, Одеська області тощо). В цьому розділі автор також застосовує економетричні методи: за допомогою кореляційно-регресійного аналізу оцінено вплив різних факторів на обсяги прямих іноземних інвестицій. Побудовано одно- та багатофакторні регресійні моделі, визначено їх параметри та перевірено адекватність. В результаті виявлено низку статистично значущих залежностей (зокрема встановлено тісний кореляційний зв'язок між окремими соціальними показниками і станом інвестиційного клімату), які пропонується враховувати при формуванні інвестиційної політики на державному і регіональному рівнях. На нашу думку, проведений аналіз є ґрунтовним; він демонструє, що не всі важливі чинники впливу піддаються кількісному вимірюванню, що робить обґрунтованим залучення методів нечіткої логіки в наступному етапі дослідження.

У третьому розділі дисертації розроблено модель управління іноземними інвестиціями з використанням апарату нечіткої логіки. Автором усі релевантні фактори впливу згруповано в три категорії: економічні, організаційні та психологічні. Для тих із них, що не мають кількісного виміру, запропоновано використання лінгвістичних змінних та нечітких множин.

Розроблена нечітка модель дозволяє інтегрально оцінити стан інвестиційного клімату країни (регіону, окремого підприємства) під впливом обраного користувачем набору факторів – залежно від доступної статистичної інформації та експертних оцінок. Показано, що застосування нечіткого логічного висновку дає змогу врахувати якісні показники й експертні судження, які раніше не включалися до аналізу через неможливість їх формалізації. Таким чином, модель генерує підсумковий індикатор інвестиційної привабливості, який може бути використаний як основа для прийняття інвестиційних рішень. Впровадження методів нечіткої логіки є цілком виправданим: це підвищує ефективність підтримки управлінських рішень як для потенційних інвесторів (щодо доцільності вкладень), так і для органів влади (щодо розробки заходів із поліпшення інвестиційного клімату).

У загальних висновках дисертації підсумовано результати проведеного дослідження та надано рекомендації щодо практичного застосування одержаних моделей і методик. Вважаємо, що зміст роботи повністю відповідає поставленим у вступі завданням, а сформульовані автором висновки є обґрунтованими та мають важливе значення для вирішення актуальних проблем управління іноземними інвестиціями.

Наукова новизна отриманих результатів

У дисертаційній роботі Шевченко Л.В. отримано низку наукових результатів, які мають самостійний характер, свідчать про особистий внесок здобувачки у розвиток економічної науки, зокрема в напрямках удосконалення підходів до управління іноземними інвестиціями на основі економіко-математичного моделювання та теорії нечіткої логіки.

До найвагоміших результатів, що відображають наукову новизну дослідження, належать такі положення:

Удосконалено класифікацію факторів, що впливають на процеси іноземного інвестування, за трьома групами: економічні, організаційні та

психологічні, з поділом кожної групи на кількісні та якісні фактори.

Удосконалено модель оцінювання інвестиційного клімату з використанням методів нечіткої логіки, що забезпечує врахування як кількісних, так і якісних показників, у тому числі експертних оцінок.

Дістало подальшого розвитку трактування поняття «інвестиції» з урахуванням категорії *ефекту досягнення мети*, що дозволяє оцінювати ефективність капіталовкладень не лише за матеріальними, а й за нематеріальними результатами.

Дістала подальшого розвитку класифікація інвестицій шляхом введення нової ознаки – рівень досягнення цілей інвестування, з виділенням п'яти типів інвестицій за ефективністю (від високо ефективних до неефективних).

Дістали подальшого розвитку статистичні методи для наскрізного аналізу тенденцій іноземного інвестування в Україну за період 1994–2023 років, з урахуванням змін методики обліку у 2020 році, що дозволило виявити динаміку нестабільності економічного розвитку та зовнішньоекономічних орієнтирів.

Дістав подальшого розвитку підхід до оцінки впливу соціальних чинників на інвестиційний клімат за допомогою багатфакторного кореляційно-регресійного аналізу, що дозволило виявити тісний зв'язок між соціальними характеристиками і обсягами прямих іноземних інвестицій;

Таким чином, наукова новизна дисертації полягає в розробці інтегративного підходу до моделювання інвестиційних процесів, що поєднує традиційні економетричні методи та інструментарій теорії нечітких множин для комплексної оцінки інвестиційного середовища.

Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Теоретичні положення, сформульовані у дисертаційній роботі Шевченко Л. В., доведені до рівня конкретних інструментів і підходів, що можуть бути застосовані у процесі прийняття рішень щодо залучення, управління та оцінки

іноземних інвестицій. Значущим внеском у розвиток економічної науки є розробка методології оцінювання інвестиційного клімату на основі поєднання класичних економетричних методів та інструментів нечіткої логіки, що дозволяє враховувати як кількісні, так і якісні (у тому числі психологічні) фактори.

Практичне значення мають удосконалена класифікація факторів впливу на інвестиційні процеси, запровадження категорії ефекту досягнення мети інвестування та побудова гнучкої моделі, що здатна адаптуватися до специфіки об'єкта аналізу – країни, регіону або підприємства. Запропонований підхід дозволяє оцінити інвестиційну привабливість навіть за умов обмеженої статистичної інформації, що є особливо актуальним в українському економічному контексті.

Вважаємо цінним, що результати моделювання не залишились суто теоретичними, а були апробовані на практиці. Розроблена модель оцінки інвестиційного клімату була використана підприємством ТОВ «ОРТО-ПРО» з метою обґрунтування інвестиційної привабливості та залучення іноземного капіталу, що підтверджено відповідною довідкою (№ 238 від 12.12.2024 р.).

Крім того, результати дослідження інтегровані в освітній процес на кафедрі економіки, аналітики, моделювання та інформаційних технологій у бізнесі Хмельницького національного університету. Їх застосовано при викладанні дисциплін «Економіко-математичні методи та моделі», «Інформаційні системи у професійній діяльності» та «Система міжнародних економічних відносин», що свідчить про освітню релевантність і відповідність сучасним стандартам підготовки фахівців економічного профілю.

Таким чином, результати дисертаційної роботи Шевченко Лілії мають суттєве теоретичне та прикладне значення, а розроблені рекомендації можуть бути використані в інвестиційній діяльності державних установ, приватних компаній, аналітичних центрів і навчальних закладів.

Повнота викладення наукових і практичних результатів дисертації в опублікованих роботах

За результатами дисертаційного дослідження Шевченко Л. В. опубліковано 22 наукові праці загальним обсягом 7,87 умовних друкованих аркушів. Із них 8 статей оприлюднено у фахових виданнях України, що індексуються у міжнародних наукометричних базах (Google Scholar, Index Copernicus, Crossref тощо), а також 1 статтю – у зарубіжному періодичному виданні. Інші 13 публікацій подано у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Тематика опублікованих праць охоплює ключові аспекти дисертації: концептуальні засади моделювання інвестиційних процесів, класифікацію факторів впливу на прямі іноземні інвестиції, використання економетричних і нечітких методів аналізу, розробку адаптивної моделі оцінки інвестиційного клімату. У публікаціях відображено як теоретичні напрацювання (уточнення дефініцій, структурування факторної бази), так і прикладні результати дослідження, зокрема практичні рекомендації щодо застосування розробленої моделі у прийнятті управлінських рішень.

Вважаємо, що представлені публікації забезпечують належне розкриття змісту, структури й результатів дисертаційної роботи. Їх рівень, охоплення основних положень дослідження та апробація результатів у межах численних наукових заходів повністю відповідають вимогам до здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності

Аналіз змісту дисертаційної роботи Лілії Шевченко, а також підготовлених за її результатами наукових публікацій свідчить про дотримання автором принципів академічної доброчесності. У роботі відсутні ознаки плагіату чи інших порушень академічної етики. Текст дисертації містить належні посилання на використані джерела інформації у випадках цитування,

запозичення ідей, положень, фактів або наукових розробок інших авторів, що свідчить про дотримання законодавства України про авторське право і суміжні права.

У дисертації не зафіксовано фактів некоректного використання чужих результатів без відповідного цитування. У наукових публікаціях, підготовлених у співавторстві, у тексті дисертації використано виключно ті ідеї, положення та результати, які є особистим внеском здобувача та належать до сфери його авторської відповідальності.

Таким чином, дисертаційна робота відповідає вимогам академічної доброчесності, визначеним чинним законодавством та етичними стандартами наукової діяльності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Наукові результати, отримані в дисертаційному дослідженні, а також їхнє практичне спрямування засвідчують актуальність, ґрунтовність і значущість виконаної роботи. Водночас до окремих положень дисертації можна висловити низку дискусійних міркувань, що потребують уточнення або додаткового пояснення:

1. У розділі 1, при класифікації факторів впливу на іноземне інвестування, автором обґрунтовано доцільність включення психологічних факторів як окремої групи. Проте потребує подальшого опрацювання питання їх практичного вимірювання та інтеграції у загальну систему оцінки без втрати об'єктивності.

2. Запропонований підхід до оцінки ефективності інвестицій через категорію *ефекту досягнення мети* є новаторським, але вимагає глибшого емпіричного підтвердження, зокрема прикладами застосування у корпоративному чи регіональному управлінні інвестиціями.

3. У другому розділі, при проведенні кореляційно-регресійного аналізу впливу соціальних чинників на інвестиційні процеси, доцільно було б

розширити кількість досліджених факторів та доповнити аналіз оцінкою їх мультиколінеарності.

4. Побудована нечітка модель управління іноземними інвестиціями є теоретично переконливою, однак автору варто було б детальніше пояснити алгоритм формування бази лінгвістичних змінних, особливо для суб'єктивних показників психологічної групи.

5. У розділі, присвяченому інституційному забезпеченню інвестиційної діяльності, питання взаємодії між державними інституціями, інвесторами та місцевим самоврядуванням розглянуто досить узагальнено. Деталізація інструментів координації між цими суб'єктами могла б посилити прикладний аспект роботи.

Зазначені зауваження мають дискусійний характер і не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження. Вважаємо, що вони можуть бути враховані автором у подальших наукових розвідках або обґрунтовані під час захисту дисертації.

Загальний висновок

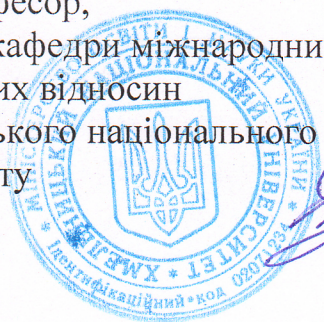
Дисертаційна робота Шевченко Лілії Вікторівни на тему «Моделювання процесів управління іноземними інвестиціями» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому здобувачкою отримано нові науково-обґрунтовані результати. У ході дослідження розроблено класифікацію факторів іноземного інвестування, удосконалено дефініційний апарат, обґрунтовано доцільність використання методів нечіткої логіки та запропоновано адаптивну модель оцінювання інвестиційного клімату, що поєднує кількісні та якісні параметри впливу. Отримані результати поглиблюють теоретико-методичні засади управління іноземними інвестиціями в сучасних умовах.

На підставі проведеного аналізу структури, змісту, новизни, обґрунтованості та оформлення дисертаційної роботи можна зробити висновок,

що вона повністю відповідає вимогам Порядку присудження наукового ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її авторка Шевченко Лілія Вікторівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка, галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент:

д.е.н., професор,
професор кафедри міжнародних
економічних відносин
Хмельницького національного
університету

Дмитро ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ